

Українська мова та література

УДК УДК 811.161.2'282

Поліщук Леся Борисівна

Кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри слов'янських мов

та зарубіжної літератури

Уманського державного, педагогічного університету

Імені Павла Тичини

Семасіологія будівельної лексики східноподільського діалекту

У статті розглянуто лексико-семантичні групи на позначення словотвірної парадигми будівельних назв східноподільського діалекту, досліджено лексичне багатство та внутрішній потенціал тематичних груп, виділено слова, неоднорідні щодо способів творення, визначено зв'язок та розбіжність лексем досліджуваного ареалу з системою словотвору літературної мови.

Як структурну частину побутової на матеріалі говірок певною мірою досліджено лексику на позначення житла та його частин, також мікрогрупи назв приміщень господарського призначення: для зберігання збіжжя, сіна, для обробки сільськогосподарської продукції, для перебування тварин та зберігання різного реманенту, які кваліфікують і як складник сільськогосподарської лексики. Саме назви на позначення житлових і господарських приміщень є найбільш вивченою групою і в синхронії, і в діахронії. Менш вивченими залишаються назви будівельних матеріалів, будівельних конструкцій, агентивів.

Результати досліджень будівельної лексики позначені спільним висновком про її динамізм, зумовлений мовними й позамовними чинниками. Досліджуваний тематичний комплекс належить до зникаючих шарів лексичної системи мови та актуалізує завдання, спрямовані на фіксацію і збереження лексики традиційного селянського будівництва як в досліджуваних говірках, так і в інших українських діалектах.

З-поміж діалектних зон українського континууму одним із найменш досліджених залишається подільський говір, окресленню сучасних меж якого на матеріалі лексики присвячено праці Г. І. Мартинової, Т. М. Тищенко (подільсько-середньонаддніпряньська межа), Т. Г. Шевченка (подільсько-степове суміжжя), Н. П. Шеремети (південноволинсько-подільська межа), О. М. Жвавої (подільсько-буковинсько-наддністрянське суміжжя). Внутрішнє членування подільського говору з урахуванням лексико-семантичних, фонетичних, морфологічних особливостей здійснено в дисертаціях І. В. Гороф'янюк, Г. П. Краєвської (центральноподільські), Н. Д. Коваленко, А. М. Мединського (західноподільські), Г. Г. Березовської (східноподільські говірки).

Ключові слова: лексико-семантична група, східноподільські говірки, номінація, форманти, способи словотвору, деривати.

Вивчення лексичного складу територіальних діалектів, репертуару тематичних і лексико-семантичних груп та географії номінативних одиниць залишається одним із актуальних завдань в українській лінгвістиці. Увага до всебічного вивчення лексики народних говорів, діалектних відмінностей між ними зумовлена низкою причин, серед яких і зацікавленість науковців матеріальною й духовною культурою свого народу, історією розвитку рідної мови.

Попри велику кількість напрацювань, можемо констатувати, що будівельна лексика як система залишається досі недостатньо вивченою тематичною групою не тільки на матеріалі східноподільських, а й широкого масиву українських говірок. Будівельну лексику як окрему тематичну групу розглядали небагато науковців, результати досліджень яких представлено здебільшого у вигляді статей. Насамперед це зумовлено тенденцією до розгляду будівельної лексики в складі побутової та сільськогосподарської, внаслідок чого в коло дослідження потрапляли тільки фрагменти цієї тематичної групи. Відповідно поза увагою лінгвістичного опису залишилися системні зв'язки між сегментами груп власне будівельної лексики, що й доводить **актуальність** нашого дослідження.

У мовознавчих студіях вітчизняних учених неодноразово здійснювалася розробка багатьох теоретичних положень словотвору сучасної української

літературної мови, проте тривалий час не приділялося належної уваги проблемам діалектної лексики. Окремі питання словотвору різних українських діалектів у різні періоди висвітлювалися в діалектологічних розвідках В. В. Німчука (1993), З. С. Сікорської (1972) тощо, проте такий своєрідний мовний континуум як Східне Поділля ще системно майже не досліджувався в плані словотвірного багатства та внутрішнього потенціалу різних тематичних груп лексики.

Особливої значущості аналіз діалектних слів набуває тоді, коли мовні одиниці є виразниками регіональної культури і сприяють реконструкції історії культури народу загалом. Назви реалій будівництва містять не тільки лінгвістичну інформацію, а й дають уявлення про різні сторони життя й діяльності носіїв мови в конкретному регіоні. В українській лінгвістиці будівельну лексику на матеріалі говірок різною мірою вивчали З. М. Бичко (2010), Л. І. Дорошенко (1999), О. М. Євтушок (1990), Д. Годер (2012), Г. Ф. Шило (1978). Як складник тематичних груп побутової і сільськогосподарської лексики будівництва представлено в дослідженнях К. Д. Глуховцевої (1992), Р. Л. Сердеги (2004), Л. М. Тищенко (2002). Лексикографічну фіксацію будівельної лексики Полісся презентує словник М. В. Никончука (1990), лінгвогеографічну – «Атлас будівельної лексики Західного Полісся» О. М. Євтушка (1993). Потреба такого ґрунтовного вивчення словотвору східноподільської будівельної лексики і визначає мету дослідження. **Об'єктом дослідження** є діалектна зона Східного Поділля. **Предмет дослідження** становить лексика на позначення будівельних назв та її просторова поведінка у говірках східноподільського ареалу.

Мета дослідження: Зробити системний опис лексико-семантичних груп на позначення словотвірної парадигми будівельних назв східноподільського діалекту. З'ясувати шляхи формування слів, неоднорідних щодо способу їх творення, визначити зв'язок та розбіжності лексем досліджуваного ареалу з системою словотвору літературної мови.

Досягнення поставленої мети зумовило використання *описово-аналітичного методу*, який знайшов вияв в інвентаризації, класифікації, систематизації мовних одиниць та інтерпретації лінгвістичних фактів. Для з'ясування генези лексичних

одиниць використано елементи *порівняльно-історичного* методу, *зіставного* – у процесі встановлення спільних і відмінних рис між досліджуваними говірками та *методики моделювання* структурної організації лексико-семантичних і тематичних груп.

Системний підхід до аналізу лексики став визначальним у діалектології. Лексику народних говорів традиційно аналізують у межах тематичних груп – об'єднань назв на підставі спільності чи близькості означуваних словами предметів і явищ. За смисловими зв'язками тематичні групи поділяють на лексико-семантичні групи. Українська діалектологія має потужний арсенал наукових досліджень, у яких представлено опис різноманітних тематичних груп діалектної лексики на матеріалі багатьох говірок.

Спорудження будівлі зазвичай починають зі зведення фундаменту. За спостереженнями етнографа Т. В. Косміної, на широкому ареалі побутування подолян житло здавна зводилося без фундаменту, а з початку ХХ ст. оселі почали споруджувати на фундаменті, конструктивну форму якого становив стрічковий периметральний фундамент із каменю. Таке житло називали *хата на фундаменті*, *хата на підмурку*, і воно було ознакою заможності господаря. З розвитком виробництва хата на фундаменті стає поширеним явищем [5, 17 – 18].

У досліджуваній лексико-семантичній групі на позначення будівельних матеріалів засвідчено загальні назви, які реалізовано лексемою *мат'еⁱр'ал* і композитом *строїмат'еⁱр'ал*. Назви видів будівельного матеріалу об'єднують велику кількість лексичних одиниць. На позамовному рівні будівельний матеріал класифікують за різними ознаками: первинні природні породи, які без обробки використовують у будівництві; матеріал із обробленої промисловим способом природної сировини; матеріал різного призначення ручного виробництва; матеріал, який використовують для кладки і зв'язування деталей конструкції; матеріал, з якого виготовляють конструктивні частини будівлі (дах, стіни, вікна, двері).

Камінь. Для зведення фундаменту будівлі використовують природну породу граніт, який промисловим способом подрібнюють на великі шматки. По всій території обстежуваних говірок цей будівельний матеріал мовці номінують

загальнонародною лексемою *кам'ін'*. У досліджуваних говірках фіксуємо двослівні назви, за моделлю – атрибутивні словосполучення, де атрибутив мотивований призначенням – *кам'ін' буд'івел'ний*, ~ *фундаме^нтал'ний*, місцем – ~ *вугло'вий*, ~ *угло'вий*, ~ *на/р'іжний*, ~ *р'іж'ний*. На позначення середньої величини круглого каменя твердої породи, що використовується як будівельний матеріал при зведенні фундаменту, засвідчено росіянізм (ЕСУМ – I, 1982 – 2012, с. 290) *бу^лижник*.

Сему 'камінь будівельний' реалізує також однослівний номен *бут* «будівельний рваний камінь, що використовується головно для фундаменту» (СУМ – I, 1970 –1980, с. 264), неясної етимології, є припущення про можливе запозичення з італійської мови (ЕСУМ – I, 1982 – 2012, с. 307). Назва *бут*, що є літературним стандартом, стає твірною основою для дієслова назви процесу – *забу^товувати* 'закладати камінь' (СУМ – III, 1970 –1980, с. 33), проте мовці на позначення семи 'заповнювати бутом' уживають двослівну номінацію *ро^бити забу^то^уку*, іменниковий компонент якої СУМ не реєструє.

Промислова обробка природного каменя зумовлює появу номінацій за формою *блок* 'порізаний на плити однакової форми камінь' і *шашичка* 'камінь подрібнений і порізаний на рівні шматки приблизно 10 x 10 см, що використовують для декору та бруківки', які ввійшли в мову досліджуваних говірок.

Для будівництва фундаменту використовують мілко подрібнений промисловим способом природний камінь. На його позначення в східноподільських говірках використовують питому лексему (ЕСУМ – VI, 1982 – 2012, с. 501 – 502) *ш^чеб'ін'/ ш^чебе^н*, яка є літературно нормативною (СУМ – I, 1970 –1980, с. 577), крім того мовці активно послуговуються похідним іменником *шчи^бонка*.

Глина слугувала основою для виготовлення будівельного матеріалу для зведення стін. При каркасній технології зведення житла на території Поділля траплялись стіни глинобитні – вибиті глиною в дерев'яній опалубці, а також глиноліті, коли глину, добре вимішену з соломою та половиною, заливали в

дерев'яну вертикальну опалубку [5, 24 – 28]. Проте частіше стіни зводили із будівельного матеріалу, виготовленого із глини з додаванням соломи й полови.

Вироби з глини. У мікросистему назв будівельних матеріалів, вироблених із глини з додаванням соломи, об'єднано лексеми *'вал'ок*, *'бaб'ка*, *бa'лабух*, *г'раса*, *о'ладочок*, *вa'гончик*. Віддієслівний номен *'вал'ок* – дериват питомого дієслова *валити* (ЕСУМ – I, 1982 – 2012, с. 325) – є загальнонародною назвою.

На позначення процесів будівництва в досліджуваних говірках виокремлюємо групу лексем, якими позначають усі етапи будівництва, та групу – на позначення окремих етапів будівництва.

До першої групи належать дієслова *ст'ройити*, *буду'вати* та похідні іменники *ст'ройка*, *буд'ї'ництво*. Дієслово *буду'вати* запозичене з німецької мови, крім української, стало надбанням чеської й польської мов [12, 52]. Автор словникової статті в «Етимологічному словнику української мови» подає вказівку, що посередником на шляху запозичення слова *будувати* була польська мова (ЕСУМ I, 279). Велика кількість дериватів з коренем *буд-* свідчить про те, що це запозичення міцно увійшло в українську мову [13, 53], саме воно стало літературним стандартом в ній. Однак на досліджуваній мовній території літературно-нормативне *буду'вати* та похідне *буд'ї'ництво* представлено мозаїчними вкрапленнями. Основними лексичними одиницями на позначення процесу будівництва в обстежених східноподільських говірках є лексеми *ст'ройити* та *ст'ройка*, які покривають весь досліджуваний ареал. У СУМ зареєстровано тільки дієслово *строїти* з ремарками – *рідк.*, *розм.* (СУМ – IX, 1970 – 1980, с. 784). Можемо припустити, що вживання давнього дієслова *ст'ройити*, яке зі значенням «будувати, споруджувати» було відоме пам'яткам києворуського періоду (Срезн – III, 1893 – 1912, с. 554), та похідного *ст'ройка* на досліджуваній території підтримується впливом російської мови. На позначення процесу зведення житлового будинку вживають словосполучення *с'тавити* *'хату*.

Більшість назв процесів будівництва – аналітичні номінації, що за своєю структурою є дієслівними словосполученнями. Однослівні номени мотивовані:

- назвою речовини чи матеріалу: *штука/турити*, *тин'ку/вати*, *вал'ку/вати*, *це^нме^нт'ірувати*;
- назвою підручного інструмента: *квачу/вати*;
- кольором: *б'ілити*, *б'ілу/вати*.

Назви процесів будівництва є твірною основою для:

- назв результатів праці: *мазати* → *мазанка* ‘утрамбована, вирівняна та помазана глиною земля в хаті’, *штука/турити* → *штука/турка* ‘шар будівельного розчину, що вже затвердів на стіні, стелі’;

- назв житла, побудованого за допомогою цього процесу: *вал'ку/вати* → *вал'коўка* ‘житло з плетених із лози стін, обмазаних глиною’; *мазати* → *мазанка* ‘житло, стіни якого будували, накладаючи в опалубок соломку, очерет, заливаючи глиною та трамбуєючи’, ‘житло з плетених із лози стін, обмазаних глиною’ та ін.; назв речовин, якими виконують будівельні роботи: *шпакл'у/вати* → *шпакл'оўка* ‘в'язка речовина для замазування щілин і тріщин, наприклад, щілин біля шибок’

Лексико-семантичну групу на позначення інструментів будівельників утворюють лексеми, що позначають знаряддя для копання канавок під фундамент, приготування будівельного матеріалу та розчинів, рубання й тесання деревини, знаряддя ударної дії, для кладки цегли, виявлення відхилень по горизонталі стіни, для захвату й вигинання дрібних металевих деталей, витягування цвяхів, відгвинчування й загвинчування гвинтів, шурупів та інших деталей, замащування чого-небудь, витягування затонулих відер із дна колодязя.

Деференційна ознака ‘призначення’ та ‘форма виробу’ зумовлюють семантичне протиставлення ‘совкова лопата, глибока з бортами, призначена для роботи із сипучими вантажами’: ‘штикова лопата, плоска, загостреної форми, яку використовують у сільському господарстві та земляних роботах’.

Ядро мікрогрупи утворюють питомі лексеми: *лопата* (ЕСУМ – III, 1982 – 2012, с. 287), *заступ* – спільнокоренева зі *ступати* (ЕСУМ V, 459); *копач*, *копачиця* – мотивовані дією *копати* (ЕСУМ – II, 1982 – 2012, с. 565), *черпачка* – *черпати* (ЕСУМ – IV, 1982 – 2012, с. 308). Зауважимо, що окремі лексеми в досліджуваних говірках мають семантику, відмінну від зафіксованої в СУМ, наприклад,

лексема *пл'іш'н'а*, відома загальнонародній мові зі значенням «важкий лом на дерев'яному держаку для пробивання льоду, дроблення мерзлої землі» (СУМ – VI, 1970 –1980, с. 586), у говірці с. Нестерівка Маньківського району Черкаської області вживається на позначення штикової лопати. Лексема *г'раса*, запозичена з польської мови (*grasa* «мотика, скребачка») (ЕСУМ – I, 1982 – 2012, с. 586), втягується в орбіту номінативного поля сем 'будівельний матеріал із глини', 'яма, в якій зберігали грасу', 'заміс глини й соломи'. Лексеми *ко'пач* і *копа'ниця'а* в східноподільських говірках багатозначні, оскільки реалізують семи 'штикова лопата', 'спеціальна лопата, полотно якої на ширину буряка, призначена для викопування коренеплодів'. Семантичний обсяг лексеми *ко'пач* у досліджуваних говірках покриває семи 'той, хто копає', 'той, хто займається копанням могил'. СУМ фіксує лексему *ко'пач* з усіма відомими в досліджуваних говірках значеннями, крім 'штикова лопата' (СУМ – IV, 1970 – 1980, с. 279).

Лексико-семантичну групу на позначення виконавців будівельних робіт у досліджуваних говірках утворює незначна кількість лексем, які умовно можна розподілити на дві групи: лексеми, які використовують на позначення виконавців усіх етапів будівництва, і лексеми, що позначають виконавців певних етапів будівництва.

Спільними для обох лексико-семантичних мікрогруп є лексеми *буд'і'вел'ник*, *стро'їт'іл'* та запозичена з німецької мови (ЕСУМ – III, 1982 – 2012, с. 363) лексема *'маїсте"р*, про що свідчить їх семантична структура. Наприклад, лексема *буд'і'вел'ник* у досліджуваних говірках позначає семи 'майстер, який будує, споруджує що-небудь, працює на будівництві'; 'майстер, який виконує покрівельні роботи': з *буд'і'вел'нойі бри'гади ўсе хо'дили / буд'і'вел'ники к'рийут ха'ти* (Кузьміна Гребля Христинівський р-н Черкаська обл.); *'маїсте"р / 'мас"т'ір* 'майстер, який будує, споруджує що-небудь, працює на будівництві', 'фахівець із якого-небудь ремесла', 'людина, яка будує печі'.

На позначення виконавців окремих етапів будівництва зафіксовано лексеми, мотивовані процесом будівництва, який вони виконують, або ж матеріалом, з яким вони працюють.

На позначення будівельника, який зводить фундамент і стіни, зафіксовано лексему *кам'інщик* у всіх досліджуваних говірках та зрідка синонімічні їй лексеми *му'роушчик* і *муру'вал'ник*, мотивовані процесом *мурувати* «споруджувати щось із каменю, цегли» (СУМ – IV, 1970 –1980, с. 829). Слова *кам'інщик*, *му'роушчик*, *муру'вал'ник* не зафіксовані в СУМ та у відомих нам лексикографічних працях із різних діалектних ареалів української мови.

Спостереження показують, що виконавці покрівельних робіт та робіт, які потребують додаткових будівельних навиків, мають окрему номінацію. Найбільше номенів зафіксовано на позначення чоловіка, який виконував покрівельні роботи. Лексеми, утворені від дієслів *крити* та *шити*, демонструють багатство афіксів та фонетичних варіантів: *ук'рил'шчик*, *ўши'вал'шчик*, *ўши'вал'ник*, *пок'р'іуник*, *покроу'шч'ік*, *к'рове"л'шчик*, *к'ровол'шчик*. Лише номен *ж'іс'ц'у'аник* та його фонетико-граматичні варіанти *ш'іс't'аник*, *же"с'ц'у'аник*, *же"с't'анишчик*, мотивовані матеріалом, з яким працює майстер.

Структуру будівельної лексики складає набір багатьох лексико-семантичних груп, які розпадаються на менші мікрогрупи: *назви будівельних матеріалів* (будівельні матеріали природного походження, вироби із матеріалів природного походження, матеріали промислового виробництва); *назви процесів будівництва*; *назви осіб*; *назви будівель та їхніх конструктивних частин* (назви житлових приміщень, назви господарських споруд, назви приміщень для тварин); *назви малих архітектурних споруд*.

Характерною ознакою структурної організації лексики, що обслуговує сферу будівництва, є відносна автономність лексико-семантичних груп. Однак спостерігаємо зв'язки між елементами різних груп, найширше вони представлені із назвами процесів будівництва:

загальні назви процесів будівництва – агентиви (загальна назва): *ст'ройіти* – *ст'ройка*, *стро'йт'ел'*;

назви процесів – агентиви на позначення вузької спеціалізації: *к'рити* – *к'рове^л'шчик*, *ук'рил'шчик*; *пок'р'іўник*, *покроў'шч'ік*; *уши'вати* – *ўши'вал'шчик*, *ўши'вал'ник*; *муру'вати* – *муроў'шчик*, *муру'вал'ник*;

назви процесів – назви матеріалів: *сте^л'лити* – *сте^л'лина*, *ст'іл'*;

назви матеріалів – назви процесів: *бут* – *забу'тоўка*; *'вал'ок* – *вал'кувати*; *це^л'мент* – *це^л'ме^н'т'ірувати*;

назви будівельного процесу – назви конструктивної частини: *сте^л'лити* – *с'тел'а*; *к'рити* – *к'риша*;

назви матеріалів – агентиви: *б'л'аха* – *б'л'ахар*, *жес'т'* – *же^с'т'анишчик*, *'кам'ін'* – *'кам'ін'шчик*;

За походженням ядро досліджуваної групи становить питома лексика, засвідчена ще писемними пам'ятками. Окремі лексеми на синхронному зрізі втрачають мотиваційні зв'язки внаслідок архаїзації етимонів: *стро'пило*, *к'роква*.

У досліджуваній групі фіксуємо запозичену лексику з тюркської (*ча'мур*, *са'ман*, *кир'нич*, *са'рай*); німецької (*лам'пач*, *'цегла*, *мур'лат*, *'фарба*, *'шифе'р*, *ква'тирка*, *'форточка*, *'шибка*); італійської (*штука'турка*); польської (*с'раса*, *слуп*, *'шопа*) мов.

У говірках спостерігаємо процеси освоєння запозиченої лексики, що проявляється на різних структурних рівнях і зумовлює появу фонетичних (*але^л'бастр*, *л'у'бастр*, *ал'і'басти'єр*; *маст'єрок*, *мас'ц'і'рок*) та граматичних (*мур'лат* – *мур'латина*, *мур'лат* – *мур'лата*) варіантів.

Зіставлення репрезентантів тематичної групи лексики будівництва східноpodільських говірок із відповідниками інших діалектних зон засвідчує, що значна частина лексем виявляє тісні зв'язки із суміжними і дистантними діалектними зонами. Найбільше паралелей відзначено в говірках поліського наріччя, що зумовлено системним вивченням його будівельної лексики, та говірках південно-західного наріччя, до якого власне належать східноpodільські говірки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бичко З. М. Проблемна парадигма вивчення територіальної лексики / З. М. Бичко // Лінгвістика : зб. наук. праць Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – Луганськ, 2010. – № 3 (21). – Ч. I. – С. 5–9.
2. Глуховцева К. Д. Лексика народного побуту українських східнослов'янських говірок: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.02 / Глуховцева Катерина Дмитрівна. – К., 1992. – 427 с.
3. Дорошенко Л. І. Ареалогія будівельної лексики східнополіського діалекту : дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. І. Дорошенко. – К., 1999. – 16с.
4. Євтушок О. М. Народна будівельна лексика Західного Полісся / О. М. Євтушок. – Рівне, 1990. – 145 с.
5. Косміна Т. Сільське житло Поділля: кінець XIX – XX століття. Історико-етнографічне дослідження / Т. Косміна. – К. : Наук. думка, 1980. – 192 с.
6. Никончук М. В. Будівельна лексика правобережного Полісся в лексико-семантичній системі східнослов'янських мов / М. В. Никончук, О. М. Никончук. – Житомир, 1990. – 369 с.
7. Німчук В. В.. Про походження українських діалектів / В. В. Німчук // Україна. Наука і культура. – К.: АН України, Тов-во «Знання» України, 1993. – Вип. 26-27. – С. 233-250
8. Сердега Р. Л. Лексика традиційного господарювання в говорах Центральної Слобожанщини (Харківщини) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Сердега Руслан Леонідович. – Х., 2004. – 266 с.
9. Сикорская З. С. Суффиксальное словообразование имен существительных в украинских говорах юго-восточного языкового пограничья (междуречье Айдара и Калитвы). – Автореф. Дис. канд. филолог. наук. – К, 1972.
10. Тищенко Л. М. Структурна організація і динаміка побутової лексики південно-слов'янських говірок: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Тищенко Лариса Миколаївна. – К., 2002. – 410 с.

- 11.Тодер Д. Будівельна лексика українських говорів Закарпаття як предмет наукового дослідження / Дмитро Тодер // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць / гол. редкол.: В. В. Барчан. – Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 2012. – Вип. 17. – С. 63–67.
- 12.Царалунга І. Б. Помешкання українців кінця XVI – початку XVII століття (на матеріалі Житомирських актових книг) / І. Б. Царалунга // Волинь – Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – 2010. – № 22 (1). – С. 186–199.
- 13.Чепіга І. П. Будівельна лексика староукраїнської мови (загальні поняття) / І. П. Чепіга / Мовознавство. – 1982. – № 2. – С. 51–61.
- 14.Шило Г. Ф. Із спостереження над лексикою (будівельною) в західноукраїнських говорах / Г. Ф. Шило // Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови : тези доповідей. – Ужгород, 1978. – С. 83–84.

15.ДЖЕРЕЛА

АУМ I – Атлас української мови : в 3-х т. – Т. 1. Полісся, Наддніпрянщина і суміжні землі / ред. кол.: І. Г. Матвіяс (голова), Я. В. Закревська та ін. – К. : Наук. думка, 1984. – 498 с., карт.

АУМ II – Атлас української мови : в 3-х т. – Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; Ін-т сусп. наук / Д. Г. Бандрівський та ін. ; ред. тому Я. В. Закревська. – К. : Наук. думка, 1988. – 520 с., карт.

АУМ III – Атлас української мови : в 3-х т. – Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі / І. О. Варченко, С. Ф. Довгопол, Я. В. Закревська та ін. ; ред. тому: А. М. Залеський, І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 2001. – 267 с. + бланківки.

ДЛАЗ – Дзендзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР. Лексика / Й. О. Дзендзелівський. – Ужгород : Вид-во Ужгородського ун-ту, 1958 – 1993. – Ч. I – III.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1982–2012. – Т. 1–6.

Євтушок – Євтушок О. М. Атлас будівельної лексики західного Полісся / О. М. Євтушок. – Рівне : Державне редакційно-видавниче підприємство. – 1993. – 134 с.

Срезн. – Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка / И. И. Срезневский. – М., 1893–1912. – Т. 1–3.

СУМ – Словник української мови: в 11-ти т. / за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970–1980.– Т. 1–11.

Polishchuk L. Semasiologi of construction and vocabulary in the Eastern Podil dialects

Summary. The article deals with the lexico-semantic group on the designation of the word-building paradigm of the East Podillya dialects building names. The word-building variety and inner potential of the thematic group has been investigated, words that are heterogeneous in ways of creation have been highlighted. It was defined the word-formation connection and the difference of the studied range with the word-formation system of the literary language.

The implemented structural and semantic analysis showed that the thematic group of the traditional construction is an independent thematic complex, an extensive and multifaceted system, which includes several lexico-semantic groups and differs in peculiar structural organization, specificity of the relationships between units of different lexico-semantic groups.

It has been found that the general tendency of the lexemes spatial location denoting the traditional construction is the continuity of the area of the East Podillya dialects with mosaic or insular inclusions and insular mosaic. A large number of insular areas are concentrated in the north and south of the core part of an investigated dialects.

The lexical parallels of the East Podillya traditional construction names have been studied, the East Podillya narrow and local isogloss with a focus on their specific features have been identified and described.

Podillya dialect is one of the least investigated among the dialectical zones of the Ukrainian continuum. On the basis of vocabulary the modern boundaries has been outlined in such works as: G. I. Martynova, T. M. Tyshchenko (Podillya and Mid-upper Dnieper Area), T. G. Shevchenko (Podillya Steppe border), N. P. Sheremeta (South Volyn Podillya Border), O. M. Zhvava (Podillya Bukovinsky Transdnestrian border). The internal division of the Podillya dialect taking into account the lexical-semantic, phonetic, morphological features was carried out in such dissertations: I. V. Gorofyanyuk, G. P. Kraievska (the Central Podillya dialects), N. D. Kovalenko, A. M. Medinsky (West Podillya dialects), G. G. Berezovska (East Podillya dialects).

Key words: lexico-semantic group, East Podillya dialects, nomination, formants, word formation ways, derivatives.